

ЕСЕ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Матутіна Олександра Анатоліївна,

Шевчук Олена Сергіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського (м.

Миколаїв)

Культура міжособистісних стосунків є однією з найважливіших компетентностей психолога, оскільки його професійна діяльність наповнена стосунками з людьми, що мають різні думки, спрямування, характери, складні взаємовідносини у спільнотах, організаціях і громадах. Нездатність налагодити належні взаємовідносини із клієнтами, підлеглими, колегами часто призводить до професійних помилок, складних міжособистісних та організаційних конфліктів, до погіршення морально-психологічного клімату в трудовому колективі, зниження ефективності роботи організації в цілому.

Дослідженню проблем міжособистісних взаємовідносин присвячені численні публікації, з яких фундаментальне значення мають праці Б.Г. Ананьєва, О.О. Бодальова, Л.І. Божович, О.Ф. Лазурського, О.М. Леонтьєва, В.М. Мясичева, М.М. Обозова. Значний внесок у розробку даного питання здійснив видатний український педагог В.О. Сухомлинський, який вважав людські стосунки найважливішим джерелом морального виховання молоді [2]. Основу формування культури міжособистісних стосунків складає досвід людського спілкування на рівні мікрогрупи. Стосунки в соціальному оточенні вимагають від людини використання різних форм спілкування залежно від особливостей культурного середовища. Разом з тим, дана проблема залишається актуальною і потребує подальшого вивчення з точки зору методів формування означеної компетентності у студентів з урахуванням їх майбутньої професійної діяльності.

У даному разі поставлено за мету узагальнити досвід проведення

самодіагностики проблем і бар'єрів, що заважають налагодженню міжособистісних стосунків студентам спеціальності «Психологія» Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Подібна рефлексія здійснювалася за допомогою навчального есе, перевагами якого є вільне викладення з наступним обговоренням у групі проблем власного досвіду спілкування з людьми. Власне, такий підхід цілком відповідає сутності культури міжособистісних стосунків особистості, який, за визначенням І.А. Сайтарли є проявом особистісної рефлексії, інтеріорізованим досвідом загальнолюдської культури, стимулом до успіху, оскільки опосередковує відношення до життя, бажання й потреби у самореалізації, ціннісне ставлення до свого життя й спільноти [1].

Дослідження проводилось у процесі викладання навчальної дисципліни «Культура міжособистісних стосунків», метою якої є формування у студентів комплексу знань щодо базових цінностей, категорій, принципів, норм і правил міжособистісних стосунків з урахуванням специфіки їх професійної діяльності; прищеплення навичок та вмінь правильної поведінки в різних професійних і життєвих ситуаціях.

На перших заняттях студентам було запропоновано підготувати есе на тему «Я та інші», в якому вони мали викласти думки щодо власної поведінки та особливостей характеру, що заважають взаєминам з однокурсниками та викладачами; щодо поведінки та особливостей характеру інших людей найближчого соціального оточення, що спричиняють бар'єри у налагодженні з ними сприятливих взаємин. На практичних заняттях матеріали есе були обговорені й узагальнені в групах. Зокрема було з'ясовано, що студенти часто відчують з боку однокурсників самовпевненість, нахабність, неповагу, відсутність культури спілкування, небажання почути думку іншої людини, невихованість, безтактовність, байдужість, недовіру. З боку викладачів вони часто відчують неповагу, зверхність, упередженість, несправедливість, неспроможність поставити себе на місце студента.

Оцінюючи власні психологічні проблеми, студенти відзначали, що їм заважають, з одного боку: надмірна сором'язливість, страх бути незрозумілим,

невпевненість, брак відкритості, невимушеності, занижена самооцінка, довірливість, високий рівень сензитивності, м'якість, а з іншого, – агресивність, невірноваженість, імпульсивність, нездатність стримувати емоції.

Враховуючи, що на проблеми міжособистісних взаємин значний вплив чинить минулий досвід людини, студентам було запропоновано згадати й усвідомити події свого життя, які вплинули на їх стосунки у найближчому соціальному оточенні. В процесі обговорення було отримано дві групи відповідей. Перша група стосувалась випадків, що поліпшили ставлення респондентів до людей, друга – включала ситуації, що погіршили їх взаємини з навколишнім мікросоціальним середовищем. Так, до першої групи належали розповіді про довіру і допомогу рідних, однокласників, друзів, навіть незнайомих людей. Наведемо стислі виклади деяких таких ситуацій. «Після смерті батьків однокласники підтримали мене і я повірила в добрих людей, мені стало легше спілкуватися». «Одна бабуся звернула увагу на мене і розрадила у важкій ситуації». «У мене не вистачало грошей на квиток і касир на залізничному вокзалі повірила мені і продала квиток не за повну вартість, я потім віддала їй решту. Приємно, що є такі люди». «Найбільше вплинули батьки, – саме вони прищепили мені повагу до людей, праці, мама для мене – святе».

Друга група випадків: «Скільки не роби добро, а будеш наштовхуватися на зло. У школі допомагала однокласникам, а вони за спиною почали говорити про мене погано», «Моя подруга зрадила мене і я зрозуміла, що нікому вірити не можна», «Мама мого чоловіка була проти одруження його зі мною. Дуже сильно вплинула її здатність говорити в очі одне, а за спиною – зовсім інше. Це сильно ображає». Відверте обговорення особистих проблем та переживання і усвідомлення почуттів, які супроводжували ці події, сприяло розвитку емоційного інтелекту, що є важливою компетенцією та умовою ефективної роботи з людьми [3, с.330].

У процесі контент-аналізу есе та спостереження поведінки і стосунків студентів враховувались емпіричні індикатори, що характеризували рівень культури міжособистісних відносин: визнання гідності людини як найвищої

моральної цінності; толерантність у стосунках; готовність допомогти іншій людині; дотримання правил етикету у взаєминах; уміння слухати; емпатія і рефлексія; здатність контролювати емоції та йти на компроміс у конфліктних ситуаціях.

Таким чином, проведене дослідження засвідчило, що навчальне есе з наступним обговоренням у групі є ефективним методом формування культури міжособистісних стосунків, оскільки воно активізує індивідуальну рефлексію, сприяє ідентифікації власних проблем спілкування і взаємовідносин у найближчому оточенні, дає змогу порівняти власний досвід з досвідом інших студентів, а відтак, надає кращі умови для подальшого проектування саморозвитку і формування відповідних професійних компетентностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків: навчальний посібник / І.А. Сайтарли. – К. : Академвидав, 2007. – 240 с.
2. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: У 5-ти т. – Т.1. – К., 1976. – С. 405-637.
3. Шевчук О.С. Міжособистісні взаємини студентів у найближчому соціальному оточенні / О.С. Шевчук, С.П. Шевчук // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць / за ред. С.Д. Максименка, Н.О. Євдокимової. – Вип. 11 (99). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – С. 327-331.